

Είχε παρέλθῃ ἤδη ἡ πρώτη μετὰ τὸ μεσο-
νύκτιον ὅτε ὁ ἠθυποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατοί-
κιαν του.

Αἱ δύο γυναῖκες τὸν ἀνέμενον ἐργαζόμεναι
ὡς πάντοτε, ἀλλὰ μετὰ τινος πυρετώδους ζωη-
ρότητος ἀσυνήθους εἰς αὐτάς. Κατὰ πάσαν
στιγμὴν ἡ μεγάλη ψαλὶς δι' ἧς ἡ κυρία Δελομ-
πέλ ἐκοπτε τὰ ἐκ κασσιτέρου σύρματα κατελαμ-
βάνετο ὑπὸ παραδόξου φρικιάσεως, οἱ δὲ μικροὶ
δάκτυλοι τῆς Ποθητῆς καταγινόμενοι εἰς τὴν
προσαρμογὴν καὶ διευθέτησιν κοσμήματός τινος
ἐκινούντο μὲ τόσην ταχύτητα, ὥστε προῦκάλουν
τὸν ἴλιγγον. Τὰ ἐνώπιόν της ἐπὶ τῆς τραπέζης
ἵπθειμένα μακρὰ πτερὰ τῶν παραδεισείων
ἐφαίνοντο καὶ αὐτὰ ἐπίσης ἔχοντα στίλβην καὶ
καὶ χρῶμα λαμπρότερον ἢ κατὰ τὰς ἄλλας ἡ-
μέρας. Διότι κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην εἶχε
κατασκηνώσει αὐτοῖσι ἡ ὠραία ἐπισκέπτρια, ἡ
καλούμενη Ἑλπίς. Εἶχε λάβῃ τὸν μέγαν κόπον
ν' ἀνέλθῃ μέχρι τῆς πέμπτης ὁροφῆς διὰ τῆς ζο-
φεῆς κλίμακος, νὰ διανοίξῃ τὴν θύραν τῆς μι-
κρᾶς κατοικίας διὰ νὰ ῥίψῃ ἐντὸς αὐτῆς φωτεινὸν
βλέμμα. Ὅσας ἀπογοητεύσεις καὶ ἀν' ὑπέστη τις
εἰς τὸν βίον του, πάντοτε ἀποθαμβοῦται ἐκ τῶν
μαγικῶν ἐκείνων ἀστραπῶν.

— "Αἱ ἀν' ἐπετύγχανεν ὁ μπαμπᾶς σου!..
ἔλεγεν ἐκάστοτε ἡ κυρία Δελομπέλ, συνοψί-
ζουσα οἰονεὶ πλῆθος εὐδαιμόνων λογισμῶν, εἰς
οὓς ἀφίετο ἡ ῥέμβη της

— Θὰ ἐπιτύχη, μαμμά, μὴ ἀμφιβαλλῆς. Ὁ
κ. Ῥίσιλτε εἶνε τόσο καλός!.. ἐγὼ σοῦ ἐγγυῶ-
μαι δι' αὐτόν. Καὶ ἡ Σιδωνία ἐπίσης μας ἀ-
γαπᾷ, μολονότι μετὰ τὸν γάμον της φαίνεται
ἀμελής πρὸς τοὺς φίλους της... Ἀλλὰ πρέπει
κανεὶς νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς περιστάσεις...
Ἐπειτα, ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τί ἔπραξεν
αὐτὴ χάριν ἐμοῦ.

Καὶ ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει ἐκείνου ὅπερ ἡ Σιδω-
νία εἶχε πράξῃ χάριν αὐτῆς, διεξήγειν ἔτι μάλ-
λον πυρετώδως τὸ ἔργον της. Οἱ δάκτυλοί της
ἠλεκτριζόμενοι ἐκινούντο μετὰ διπλασίας ταχύ-
τητος. Ἐνόμιζέ τις ὅτι ἔτρεχον ὀπισθεν πράγ-
ματός τινος φευγαλέου, ἀνερίκτου, οἷον ἡ εὐδαι-
μονία ἢ ὁ ἔρωσ τινός μὴ ἀνταγαπῶντος.

« Καὶ τί ἔπραξε χάριν σοῦ; » ὤφειλε νὰ τὴν
ἐρωτήσῃ ἡ μήτηρ της· ἀλλ' ὅ, τι ἔλεγε ἡ θυγά-
τηρ της δὲν τὴν ἐνδιέφερε κατ' ἐκείνην τὴν
στιγμὴν, διότι ἐσυλλογίζετο τὸν μέγαν αὐτῆς
σύζυγον.

(Ἐπειτα συνέχεια)

Αἱ παρατηρήσεις, αἱ σκέψεις, τὰ γνωμικά, δὲν δι-
δάσκουσιν—ἐξηγοῦσι μόνον καὶ παραμυθοῦσι.

*

Μὴ ζῆτει παρὰ τῶν κακῶν τὸν λόγον δι' ὃν πράτ-
τουν τι· δὲν ἔχουν λόγους, ἔχουν μόνον προφάσεις.

Ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ φύλλου ἀρχόμεθα δημοσιεύοντες λίαν
ἐνδιαφερούσας ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν παλαιωτάτων ἐκ-
κλησιῶν τῶν Ἀθηνῶν, ληφθείσας ἐξ ἀνεκδότου ἔτι ἱστορικῆς
καὶ ἀρχαιολογικῆς μελέτης φερουσῆς τὸν τίτλον *Χριστιανικαὶ Ἀθῆναι* καὶ εὐμενῶς παραχωρηθείσας ἡμῖν πρὸς
δημοσίευσιν ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς συγγραφέως πρὸς ὃν ὁμολο-
γοῦμεν ἐπὶ τούτῳ πλείστας χάριτας. Σ. τ. Δ.

Αἱ ΠΑΛΑΙΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

ΤῶΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀρείου Παγίου ἐντεῦθεν εἰς τὰ
κάτω τῆς πόλεως ἀγούσης ὁδοῦ, ὑπῆρχεν ὀκτά-
περος ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τι-
μωμένη ἐκκλησία, ὅπου τὸ πάλαι ἴδρυτο τῶν
δώδεκα θεῶν ὁ βωμός. Τὸ ἱερόν αὐτὸ κτίσμα
ἀνηγέρθη κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ
ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν ὀκταγώνῳ
σχῆματι κτισθείσης ἐκκλησίας (315-317), τῆς
διὰ τὴν περισσὴν αὐτῆς περιχρῶσιν κληθείσης
«χρυσοῦν Κυριακόν» (Dominicum aureum).

Τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστό-
λων αἱ βάσεις σώζονται μέχρι τοῦ νῦν, ἀν καὶ
ἡ μεταγενεστέρα οἰκοδομὴ παρεμόρφωσε τὴν ἀρ-
χικὴν διαγραφὴν ὅμοια κτίσματα ἦσαν ὁ πα-
λαιὸς ὀκτάγωνος ναὸς τῆς Ἀναστάσεως ἐν Ἱε-
ρουσαλήμ, ἐγερεθείς ὑπὸ τῶν βασιλέων Κων-
σταντίνου καὶ Ἑλένης (337-355), καὶ ὀνακαι-
νισθεὶς παρὰ τῆς ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει ἡσυχαζού-
σης αὐγούστας Ἀθηναίδος Εὐδοκίας· ἡ ἐν Να-
ζιανζῶ τῆς Καππαδοκίας ὀκτάγωνος ἐκκλησία,
ἡ κτισθεῖσα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Γρηγορίου (370),
πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ· καὶ ἡ σύγ-
χρονος σχεδὸν ἐκκλησία τοῦ ἐν Μεδιολάνοις
ἁγίου Λαυρεντίου (380). Ὅμοια ἦσαν καὶ τὸ
ἐν Ῥαβέννῃ ὀκτάγωνον βαπτιστήριον τῶν Ὀρ-
θοδόξων οὕτω καλούμενον (425), τὸ τιμῶμε-
νον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κολυμ-
βήθρας· καθὼς καὶ τὸ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἴδρυ-
θὲν μαρτύριον τοῦ ἁγίου Βιταλίου (547).

Τοῦ εὐκτηρίου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὸ
ὀκτάγωνον σχῆμα δὲν σημαίνει ὅτι ἐκτίσθη ἐν
προτέρᾳ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ ἐποχῇ, ὅτε
ἐπεκράτει ὁ ἰδιάζων αὐτὸς ῥυθμός. Πρῶται χρι-
στιανικαὶ ἐκκλησίαι ἐν Ῥηθῆναις ἦσαν αἱ ἐπὶ
Ἰουστινιανοῦ ἐξ ἔθνικῶν ναῶν μεταποιηθεῖσαι,
ναὶ δὲ ἐκτίσθησαν ἐπὶ αὐγούστας Εἰρήνης τῆς
Ἀθηναίας λήγοντος Ἡ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς· ἀλλὰ
καὶ αὐταὶ ἄλλοτε ἄλλως, δρομικαί, ὀκτάγωνοι
ἢ τρουλλωταί.

ΑΓΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Ἐν τέλει τῆς ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀπο-
στόλων πρὸς τὰ κάτω τῆς πόλεως ὁδοῦ, τῆς νῦν
καλούμενης ὁδοῦ Στοῶν, ἐπὶ τῇ ἀναστομῶσει

αυτῆς μετὰ τῆς ἀπ' ἀνατολῶν κατεργομένης ὁδοῦ Ἀδριανοῦ, ὅπου ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπῆρχε παλαιὰ τις ὀψωνίων ἀγορὰ καὶ παρ' αὐτὴν τὰ χαλκοπρατεῖα, ἵδρυτο ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ἐκκλησία δρομικὴ καὶ ξυλόστεγος τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου, ἧς τὰ εἰρήπια ἐσώζοντο ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Τούρκων. Ταύτην νοεῖ ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τῆς περιηγήσεως Ἀθηνῶν μεσοῦντος ΙΕ' αἰῶνος λέγων «κατὰ ἄρκτον δὲ ἡ πρώτη ἀγορὰ τῆς πόλεως εἰς ἣν ὁ ἀπόστολος τὸν γραμματεῖα ἐβύθισεν», ὑπαινιττόμενος ὅσα λέγουσιν αἱ ἀπόκρυφοὶ «Πράξεις τοῦ ἁγίου Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα», ὅτι δῆλα δὴ ὁ ἀπόστολος ἐλθὼν καὶ διατρίψας δύο ἔτη ἐν Ἀθήναις εὐαγγελιζόμενος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐποίησε θαύματα πολλὰ καὶ ἀεβύθισε ζῶντα τὸν γραμματεῖα τοῦ ἀρχιερέως Ἱεροσολύμων παρακολουθήσαντα καὶ ἀντιλέγοντα», καὶ ὅτι «ἀφ' οὗ κατεσκευάσεν ἐκεῖ ἐκκλησίαν κατέστησεν ἐπ' αὐτῆς ἐπίσκοπον» καὶ πρεσβύτερον καὶ ἔπειτα ἀπῆλθεν εἰς τὴν «Παρθίαν».

Τὸ σχῆμα τῆς ἐκκλησίας, ἡ ἀπλότης τῆς διαγραφῆς καὶ ἡ διῆρυτοσκεπὴς ξύλινος στέγη παρέπεισαν τινὰς ὅπως νομισώσιν αὐτὴν ἀνήκουσαν τῇ προηγηθείσῃ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ἐποχῇ, ὅτε αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι ἐκτίζοντο κατὰ τὸν ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ ἐθιζόμενον ῥυθμὸν τῶν λεγομένων βασιλικῶν· οὕτω ὁ γάλλος A. Couchaud ἐχαρκτηρίσεν αὐτὴν κτίσμα τοῦ Ε' ἢ Σ' αἰῶνος. Ἄλλ' εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐν Ἀθήναις καὶ μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ ἐγκαινισθέντα βυζαντιανὸν ῥυθμὸν τῶν κυλινδροειδῶν θόλων καὶ τρουλλωτῶν ἐκκλησιῶν, μέχρι λήγοντος Θ' αἰῶνος ἐξηκολούθει ἡ οἰκοδομὴ τῶν βασιλικῶν, ἡ τοὶ δρομικῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ καθ' ὅλα ὅμοιος τῇ τοῦ ἁγίου Φιλίππου ἐκκλησίᾳ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὁ λεγόμενος τοῦ Μαγγούτη, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ μνημόσυνον ἐπιγραφὴν εἶχε κτισθῆ ἐν ἔτει 871, ὁ δὲ ἐν ἔτει 1049 κατὰ βυζαντιανὸν ῥυθμὸν ἐκ βάθρων ἀνακινισθεὶς ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἦν παλαιότερον μικρὰ καὶ ξυλόστεγος βασιλική.

Τοῦ ἁγίου Φιλίππου ἡ ἐκκλησία παρὰ τὴν μεσαιῶν ἐξώθεν τρίπλευρον, ἐσωθεν δὲ ἡμικύκλιον κόγχην, παρουσίαζε δύο ἄλλας ὁμοίας ἀλλὰ μικροτέρας ἐκατέρωθεν τοῦ ἁγίου βήματος καὶ τοῦ θυσιαστηρίου τὰ λεγόμενα μυῖακα· ἡ τοὶ τὸ τῆς προθέσεως τῶν τιμίων δώρων πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ τοῦ διακονικοῦ πρὸς νότον. Ἄνωθεν τοῦ ὑπερθύρου τῆς πύλης τοῦ ναοῦ πρὸς τὰ ἐξω ὑπῆρχε προμετωπίδιος ψαλιδωτὴ κόγχη ἐφ' ἧς ἰστόρητο εἰκόνημα, στηθάριον τοῦ ἁγίου Φιλίππου.

Ἐμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας, ἄνωθεν τῆς πύλης, ὑψοῦτο χαλκιδικὸν πρόπυλον ξυλουργές πρὸς προφύλαξιν τῶν παραμενόντων κατηχομένων ἀπὸ τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου καὶ ἀπὸ τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς.

Πρὸ τῆς ἐκ βάθρων ἀνακινίσεως τοῦ ναοῦ ἐν ἔτει 1866, ὅτε ἄλλο τι δὲν ἐσώζετο εἰμὴ ἡ πρὸς ἀνατολὰς τὴν θέασιν ἔχουσα ἀψίς, καὶ ὁ τοίχος τῆς δυσμικῆς καὶ κυρίας προσόψεως ἐβλεπέ τις ἄνωθεν τῆς προμετωπίδιου κόγχης ἐξέχοντας λίθινους ἀγκῶνας, καὶ τρυπήματα μεταξὺ τῆς λιθοδομίας πρὸς ἐπίθεσιν ἢ ἐμπηξιν τῶν δοκῶν τῆς στέγης τοῦ χαλκιδικοῦ προστόου, ἡ τοὶ ἐμβόλου τῆς ἐκκλησίας.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ

Ὁμοίου ῥυθμοῦ καὶ διαγραφῆς τοῦ σχεδίου ἦτο καὶ ἡ βορείως τῆς ἀκροπόλεως, παρὰ τὰ πρὸς ἄρκτον πρόθυρα τοῦ μεταγενεστέρου μετοχίου τοῦ παναγίου Ἱεροσολήμ, κειμένη ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἡ κοινῶς καλουμένη τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου τοῦ Μαγγούτη. Καὶ αὕτη παρουσίαζεν ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς ἐξωτερικῆς πύλης τοῦ νάρθηκος, ἐντὸς προμετωπίδιου ψαλιδωτῆς κόγχης, κάλλιστον πρότυπον βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπώνυμου ἁγίου, ἡ τοὶ Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον ἐν σχήματι ἀγγέλου περυγωτοῦ κρατοῦντα ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ εἰλητάριον ἀνεπτυγμένον, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ πινάκιον καὶ ἐν αὐτῷ τὴν ἀποτμηθεῖσαν αὐτοῦ κεφαλὴν. Ἄνωθεν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ἀετώματος ὑπῆρχεν ἡ φωτιζουσα τὸν νάρθηκα δίζυγος ἀναφωτὴς περιστοιχιζομένη ἐξ ὀρθομαρμαρῶσεως σταυροειδῶν βυζαντιακῶν κοσμημάτων καὶ ἀνθυλλίων.

Ὁ ναὸς, οὗ τὰ τοιχεῖα ἴσταντο ὄρθια μέχρι τοῦ ἔτους 1841, ὅτε ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ A. Couchaud, ἔφερον ἐπὶ τῆς δυσμικῆς προσόψεως ἄνωθεν τῆς μεγάλης πύλης καὶ τῆς προμετωπίδιου κόγχης λείψανα λίθων ἀγκῶνων, ἐφ' ὧν ἐστηρίζοντο πάλαι αἱ δοκοὶ χαλκιδικοῦ προστόου. Ἐκεῖ ποῦ εὑρεθῆσα, καὶ παρ' Ἰωάννου Σακελιῶνος δημοσιευθεῖσα ἀφιερωματικὴ ἐπιγραφὴ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκκλησίας ἀναφέρει ὅτι τὸν πάνσεπτον αὐτὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐκτίσαν ἔτους, σ' τοθ' (6379) ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἡ τοὶ ἐν ἔτει 871 καθ' ἡμᾶς, Κωνσταντῖνος καὶ Ἀναστασῶ, καὶ τὸ τέκνον αὐτῶν Ἰωάννης, δρουγγάριος ἐν τῷ βασιλικῷ στρατῷ, ὄρισαντες καὶ προστάξαντες πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, τὰ τε ἐνόντα καὶ τῶν ἀδελφῶν εἰς μνημόσυνον καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν.

ΤΑΣΟΣ Δ. ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ